

Samenvatting Miljoenennota 2023

De invasie van Oekraïne zorgt wereldwijd voor grote onzekerheid

De oorlog in Oekraïne laat zien dat vrijheid, veiligheid en welvaart in brede zin niet vanzelfsprekend zijn. De uitdagingen waarvoor we staan, brengen grote onzekerheden met zich mee. De inflatie is historisch hoog en langdurig hoge prijzen zijn niet uit te sluiten. Met name energie zorgt voor forse prijsstijgingen. Mensen maken zich zorgen over de stijgende kosten van hun levensonderhoud. Dit raakt hen in hun eigen bestaanszekerheid of die van hun bedrijf.

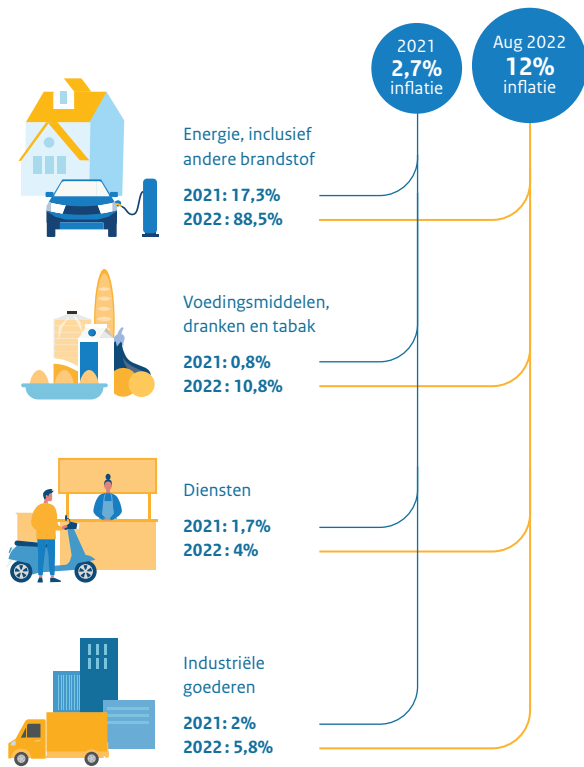
De huidige ontwikkelingen onderstrepen het belang van de energietransitie. Daarvoor is voldoende personeel nodig. De historische krapte op de arbeidsmarkt is daarbij een probleem. Werkgevers hebben een essentiële rol bij het oplossen van personeelstekorten.

Door betere arbeidsvoorwaarden en hogere lonen te bieden, kunnen zij meer personeel aantrekken en de arbeidsmarkt meer in evenwicht brengen. Bovendien geeft dit werkenden meer ruimte om de prijsstijgingen te kunnen betalen.

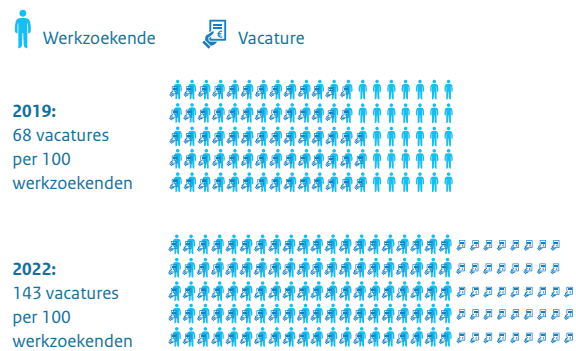
Ondanks de problemen presteert de economie als geheel goed, maar onderliggend is het beeld aan het veranderen. Volgens de huidige vooruitzichten vertraagt de groei volgend jaar. De inflatie en de daarmee gepaard gaande onzekerheid remmen wereldwijd de economische groei. Tot nu toe lijken de coronacrisis en de oorlog in Oekraïne geen structurele schade voor de economie op te leveren. Dit neemt niet weg dat er op dit moment aanzienlijke risico's zijn voor de economie die het beeld kunnen veranderen.

Economische groei en volop werkgelegenheid, maar zorgen om inflatie

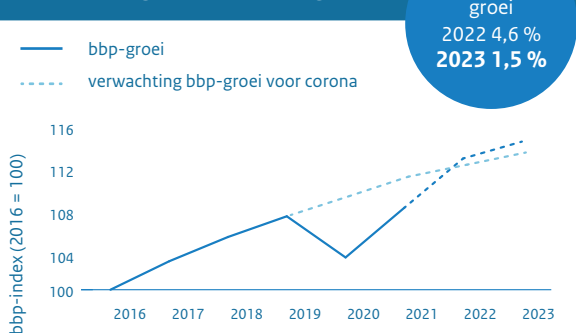
Prijsstijging per uitgavecategorie

Aantal vacatures per 100 werkzoekenden

Verwachting economische groei

Het kabinet komt met ondersteuning voor koopkrachtproblemen

De gestegen prijzen zijn een enorme klap voor de koopkracht, dat merken we allemaal aan de kassa en op onze energierekening. Grote groepen mensen komen hierdoor steeds meer knel te zitten. Structureel herstel van de koopkracht moet in de eerste plaats komen door een stijging van de lonen. Daarnaast neemt ook het kabinet forse maatregelen om mensen met lage en middeninkomens te ondersteunen. Niet alleen volgend jaar, maar ook de jaren daarna.

De belastingen op energie worden in 2023 fors verlaagd. Voor de meest kwetsbare huishoudens komt er een energietoeslag

en worden andere toeslagen verhoogd. Ook gaat het minimumloon eerder en verder omhoog dan eerder gepland. Om te zorgen dat mensen meer inkomen overhouden uit hun werk worden de lasten op arbeid structureel verlaagd. Op deze manier worden ook middeninkomens ondersteund.

De maatregelen hebben een omvang van 17,2 miljard euro in 2023 en 4,9 miljard euro in de jaren daarna (structureel). Ze worden voor een deel bekostigd doordat het kabinet stappen zet om de belasting op arbeid en vermogen meer met elkaar in balans te brengen.

Koopkrachtpakket: meer inkomen en lagere energierekening

Koopkrachtmaatregelen voor 2023

Meer inkomen

- ↑ Wettelijk minimumloon stijgt per 1 jan 2023 met ruim 10%, AOW stijgt mee
- ↑ Hogere zorgtoeslag, huurtoeslag en kindgebonden budget
- ↑ Minder belasting op arbeid
- ↑ Verhoging beurs voor uitwonende studenten

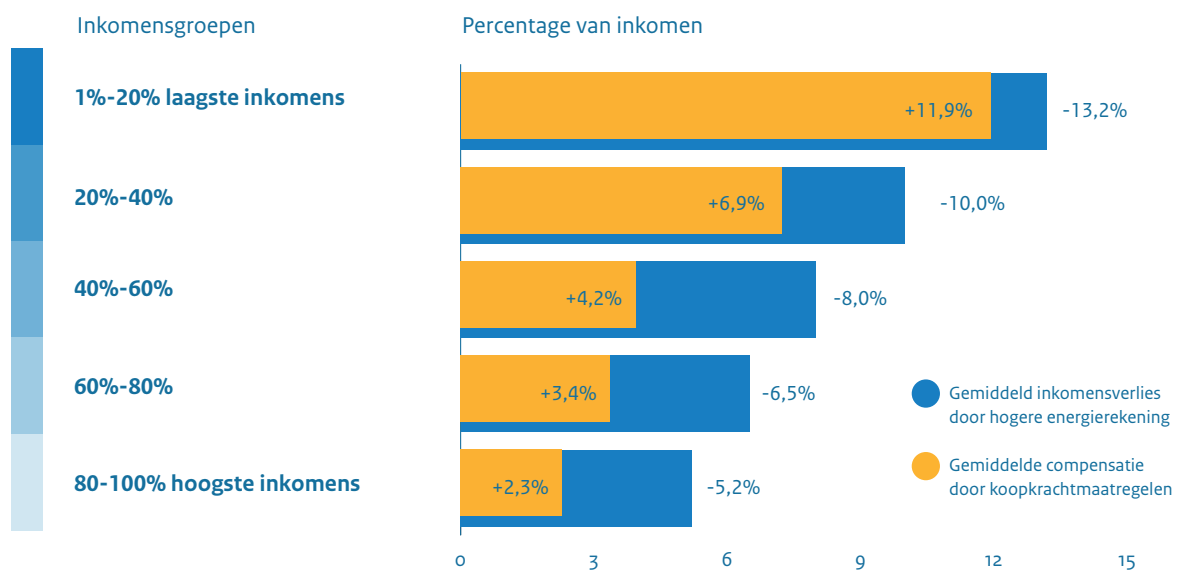

Lagere energierekening

- ✓ Lagere energiebelasting
- ✓ Verlenging lagere brandstofaccijns
- ✓ Energietoeslag voor lage inkomens

**17,2
miljard
euro
in 2023**

Effect van de maatregelen op de koopkracht in 2023

Investerings zijn noodzakelijk, maar de overheidsfinanciën moeten toekomstvast blijven

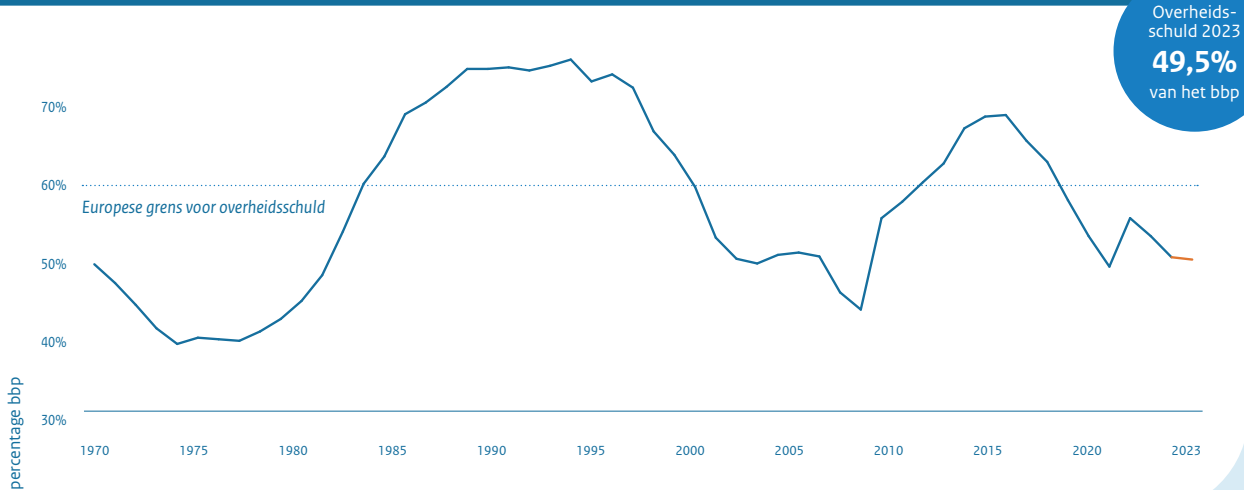
Het niveau van de staatsschuld in percentage van het bruto binnenlands product (bbp) blijft volgend jaar naar verwachting relatief gunstig, mede door de hoge inflatie. Daardoor stijgt het bbp en wordt de schuld in verhouding dus lager.

Tegelijkertijd leiden de omvangrijke investeringen tot een tijdelijke verslechtering van het begrotingssaldo. Ook de stijgende rente op de staatsschuld leidt tot een extra budgettaire opgave.

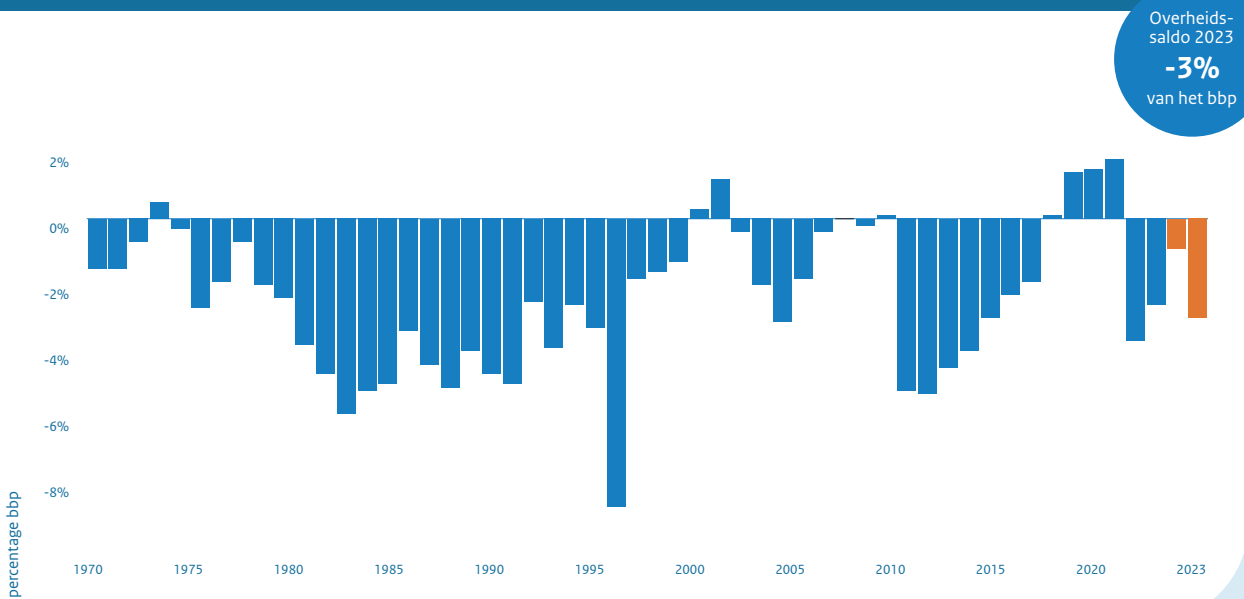
Op de middellange en lange termijn blijven er uitdagingen voor de overheidsfinanciën. De komende jaren loopt de schuld als percentage van het bbp naar verwachting iets op. Op de langere termijn is het risico dat rekeningen worden doorgeschoven naar toekomstige generaties. Het kabinet zet daarom in op een stabiele schuldontwikkeling. Solide overheidsfinanciën zijn essentieel voor nu en in de toekomst.

De overheidsschuld blijft relatief laag, maar wel een begrotingstekort

Ontwikkeling overheidsschuld

Ontwikkeling overheidssaldo

Welvaart gaat over meer dan economische groei en materiële voorspoed

De oorlog in Oekraïne, de energiecrisis en de inflatie zorgen voor wereldwijde onzekerheid. Ook in ons land zijn daarover terechte zorgen. Toch is Nederland een goed land om in te wonen. Onze welvaart en ons welzijn omvatten meer dan materiële zaken en economische groei alleen. Het gaat ook over gezondheid, onderwijs, milieu en hoe we samenleven.

Als we die brede welvaart willen behouden voor huidige en komende generaties, vraagt dat om hervormingen en investeringen. Daarbij willen we oog houden voor het welzijn van mensen op andere plekken in de wereld. Om dit te bereiken zet dit kabinet in op zeven prioriteiten op het gebied van brede welvaart.

7 prioriteiten voor brede welvaart

Internationale samenwerking

Wereldwijde uitdagingen vragen om een voortrekkersrol van Nederland en sterk en slagvaardig Europa.

Economie

Het kabinet blijft de Nederlandse economie versterken, zodat deze ondernemend, innovatief en eerlijk blijft.

Democratische rechtsorde

Het kabinet wil vertrouwen herstellen door betrouwbaar te zijn, vertrouwen te hebben in de ander en oog te houden voor de menselijke maat.

Gelijke kansen

Alle Nederlanders moeten mee kunnen komen en dezelfde mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen.

Gezondheid

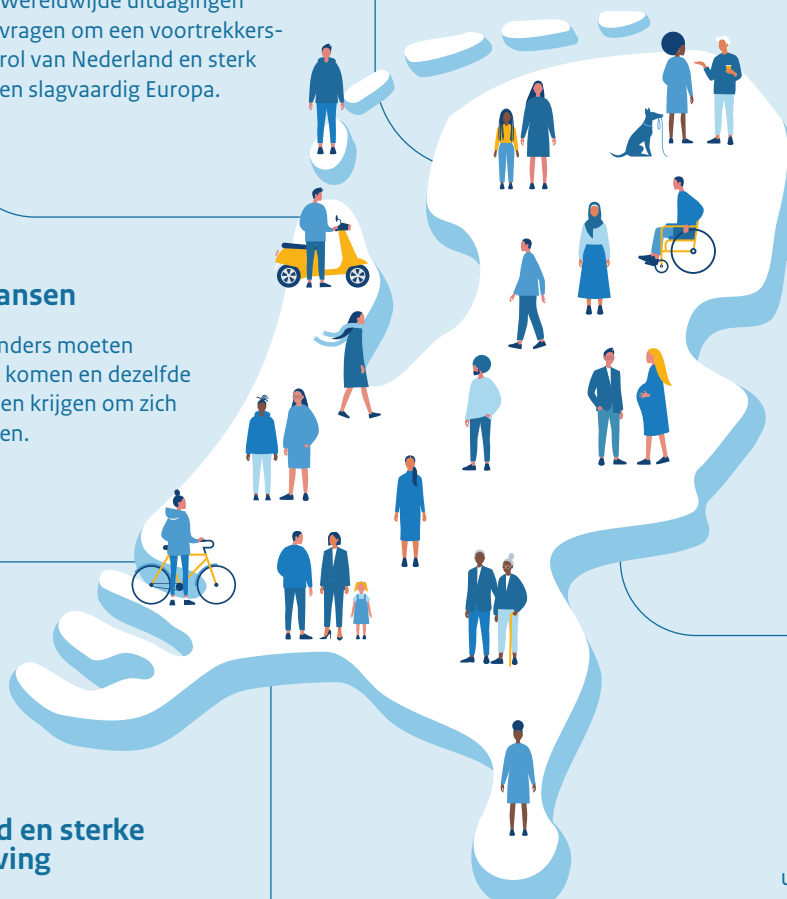
Dit kabinet wil passende zorg voor iedereen betaalbaar, beschikbaar en bereikbaar houden.

Veiligheid en sterke samenleving

Veiligheid in binnen- en buitenland is het fundament voor onze brede welvaart. Het kabinet wil daarom de veiligheid versterken.

Duurzaam land

Klimaatverandering is dé uitdaging van onze generatie. Daarom werken we aan een duurzaam land met een klimaatneutrale, fossielvrije en circulaire toekomst.

We investeren in het Nederland van de toekomst

Met oog op de toekomst investeert het kabinet daarnaast op verschillende terreinen om de brede welvaart te vergroten. Deze investeringen zijn nú noodzakelijk. Als we niets doen, worden de

problemen alleen maar groter en de oplossingen steeds duurder. Het gaat er uiteindelijk om dat we Nederland toekomstbestendig maken, voor onszelf, onze kinderen en de generaties na hen.

Onderwijs

Kwaliteit en kansengelijkheid: **beiden 1 miljard euro per jaar**

Leraren, schoolleiders en ondersteuners: **800 miljoen euro per jaar**

Herinvoering basisbeurs: **tot 1,2 miljard euro per jaar**

Tegemoetkoming leenstelsel: **1 miljard euro**

De dalende trend in onderwijsprestaties in het primair en voortgezet onderwijs is zorgelijk voor de kansengelijkheid en het verdienvermogen van Nederland. Om die dalende trend om te buigen, stelt het kabinet structureel 1 miljard euro beschikbaar voor kwaliteitsverbetering, en 800 miljoen euro voor goede leraren, schoolleiders en onderwijsondersteuners. Voor het vergroten van kansengelijkheid komt ook structureel 1 miljard euro beschikbaar. De basisbeurs voor studenten wordt heringevoerd en de aanvullende beurs uitgebreid. Voor studenten die geen recht hebben gehad op de basisbeurs is 1 miljard euro extra beschikbaar gesteld als tegemoetkoming.

Arbeidsmarkt en toeslagen

Minimumloon met ruim 10% omhoog, AOW en uitkeringen stijgen mee

Herstel toeslagen: **5,8 miljard euro cumulatief**

Het kabinet maakt werken lonender en verstevigt het bestaansminimum. Daarnaast blijft het kabinet werken aan het herstellen van wat er in het verleden fout is gegaan bij de toeslagen en aan zo goed mogelijke hulp aan gedupeerden. In totaal is cumulatief 5,8 miljard euro begroot voor herstel van toeslagengedupeerden. Ook wordt het toeslagensysteem verder verbeterd.

Justitie en veiligheid

Bestrijding drugs-criminaliteit: **100 miljoen euro per jaar**

Preventieaanpak: **100 miljoen euro in 2023**

Verlichting asielopvangproblematiek: **1 miljard euro cumulatief**

Het kabinet versterkt de integrale aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit. Hiervoor maakt het kabinet structureel 100 miljoen euro vrij. Ook wordt er in 2023 100 miljoen euro geïnvesteerd om ervoor te zorgen dat kwetsbare jongeren niet de criminaliteit ingaan, om recidives te voorkomen en om te zorgen dat personen met verward gedrag passende zorg krijgen zodat zij niet onnodig in aanraking komen met justitie. Tot 2027 wordt opgeteld ruim 1 miljard euro geïnvesteerd om crisisopvang van asielzoekers en huisvesting en inburgering van statushouders te realiseren.

Defensieuitgaven
in 2024 en 2025
naar **2% bbp**:
5 miljard euro

Defensie

Het kabinet investeert in defensie om zo de krijgsmacht te versterken en defensie te transformeren tot een moderne, technologisch hoogwaardige organisatie met een sneller reactievermogen en een groter aanpassingsvermogen. De defensieuitgaven gaan in 2024 en 2025 naar 2% van het bbp. Hiervoor wordt in totaal structureel 5 miljard euro beschikbaar gesteld. Hiermee wordt de basis op orde gebracht, waarmee de gereedheid, inzetbaarheid en de wendbaarheid worden verhoogd. Naast de basis wordt de gevechtskracht versterkt. Dit doet Nederland niet alleen. Als lid van de NAVO en de EU is Nederland, samen met landen die onze waarden delen, ingebed in twee sterke en elkaar versterkende bondgenootschappen.

Klimaatfonds:
**35 miljard euro voor
komende 10 jaar**

In 2023 onder meer:

- Warmtenetten:
200 miljoen euro
- Wind op zee:
180 miljoen euro
- Waterstof:
145 miljoen euro

Klimaat

Klimaatverandering is dé uitdaging voor onze generatie. We nemen maatregelen om Nederland klaar te maken voor een klimaatneutraal en circulair 2050. Daarom is het doel voor 2030 in de Klimaatwet aangescherpt tot 55% reductie, en richten we ons op een reductie van circa 60% van de CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990. Om dit mogelijk te maken, heeft het kabinet een klimaatfonds opgericht van 35 miljard euro voor de komende 10 jaar, boven op de bestaande investeringen en subsidies. Ook wordt het belastingstelsel verder vergroend en werkt het kabinet aan normen, bijvoorbeeld voor het gebruik van groen gas en de energie-efficiëntie van sociale huurwoningen.

Transitiefonds landelijk
gebied en natuur:
24 miljard euro

Landelijk gebied

De overheid neemt de komende jaren veel maatregelen om de stikstofuitstoot te verminderen en de kwaliteit van water en natuur te verbeteren. Stikstofreductie draagt ook bij aan de economische ontwikkeling, doordat meer activiteiten mogelijk zijn, zoals het realiseren van extra woningen. Het Transitiefonds landelijk gebied en natuur ter grootte van 24 miljard euro ondersteunt deze aanpak. Aanvullend werken we aan een toekomstbestendige duurzame landbouw en een waardevol landelijk gebied.

Uit het
Mobiliteitsfonds:
**7,5 miljard euro voor
komende 10 jaar**

Wonen en infrastructuur

Het kabinet wil meer betaalbare woningen, met name voor mensen met een middeninkomen. Dit doet het kabinet onder meer door de huurprijzen van middenhuur-woningen te reguleren en door het makkelijker te maken om een passende betaalbare koopwoning te vinden. Om te zorgen voor een goede ontsluiting van nieuwe woningen binnen de grootschalige woningbouwgebieden is voor de komende 10 jaar in totaal 7,5 miljard euro beschikbaar gemaakt in het Mobiliteitsfonds.

Medeoverheden:
1,1 miljard euro

Medeoverheden en Caribisch Nederland

Voor 2026 stelt het kabinet in aanloop naar een nieuwe financierings-systematiek eenmalig 1,1 miljard euro extra ter beschikking voor gemeenten en provincies. Voor Caribisch Nederland worden met de middelen uit het coalitieakkoord onder andere inkomens en uitkeringen verhoogd en levensonderhoudskosten verlaagd, om zo de bestaanszekerheid en koopkracht te verbeteren. Net als in Europees Nederland is ook voor Caribisch Nederland extra geld vrij gemaakt ter ondersteuning van de koopkrachtproblemen.

Toename zorguitgaven
2022-2025:
5,5 miljard euro

Zorg

Nederlanders hebben een goede gezondheid, maar de zorg staat onder andere door de toenemende vergrijzing onder druk. Het kabinet wil de zorg toegankelijk houden voor iedereen. Daarom maken we in een integraal zorgakkoord afspraken met veldpartijen over een betere organisatie van de zorg. Met het programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen werken we aan een omslag in de organisatie van de ondersteuning en zorg voor ouderen.

Dilemma's voor de toekomst

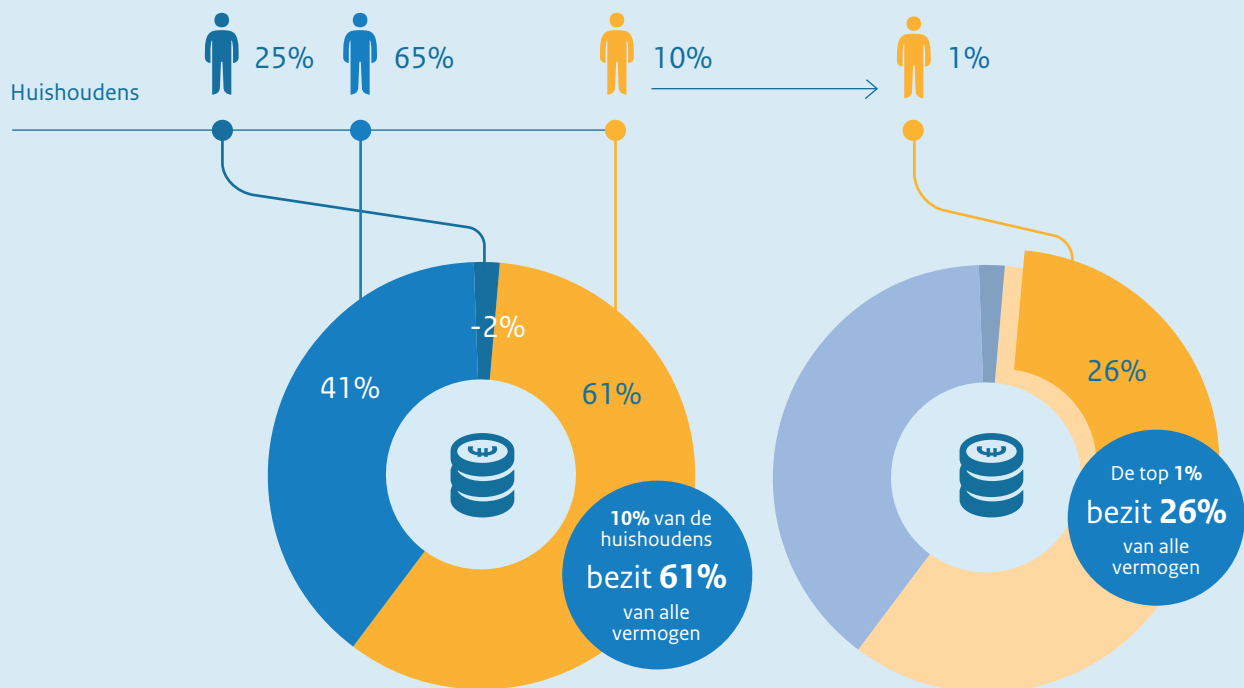
Om de ontwikkeling van onze brede welvaart op de langere termijn te kunnen blijven garanderen, is een goede verhouding tussen de rol van de overheid en van de markt van groot belang. Onze samenleving staat – met onder meer de klimaatverandering, de gevolgen van de oorlog in Oekraïne en de energietransitie – voor grote uitdagingen. Op sommige terreinen zal dat meer regie en ingrijpen van de overheid vergen. Op andere vlakken blijft ruimte voor de werking van de markt geboden.

Scherp afgewogen keuzes zijn essentieel, om te zorgen voor marktwerking die bijdraagt aan brede welvaart, doelmatige bestedingen van de overheid en een eerlijke verdeling van risico's tussen de gemeenschap en het individu. Bij economische schokken is de overheid aan zet om de economie te stabiliseren

en aanpassing van de economie te stimuleren. Compensatie voor onverwachte kosten is daarbij in uitzonderlijke gevallen gerechtvaardigd, maar terughoudendheid is op zijn plaats. De compensatie voor de één is immers een belasting voor de ander, nu of in de toekomst.

Naast inkomen, is ook het vermogen van huishoudens bepalend voor de draagkracht en (kansen)gelijkheid. Dit vraagt om een efficiënt belastingstelsel op het terrein van vermogen. Onevenwichtigheden en complexiteit in fiscaal beleid vergroten de verschillen in de vermogensopbouw en daarmee de kansen voor huishoudens. Ook biedt dit mogelijkheden voor opmerkelijke belastingconstructies en oneigenlijk gebruik. Dit vraagt structureel om een brede blik op vermogen en de verdeling daarvan.

Vermogensverdeling in Nederland

Vermogen exclusief pensioen

Huishoudens

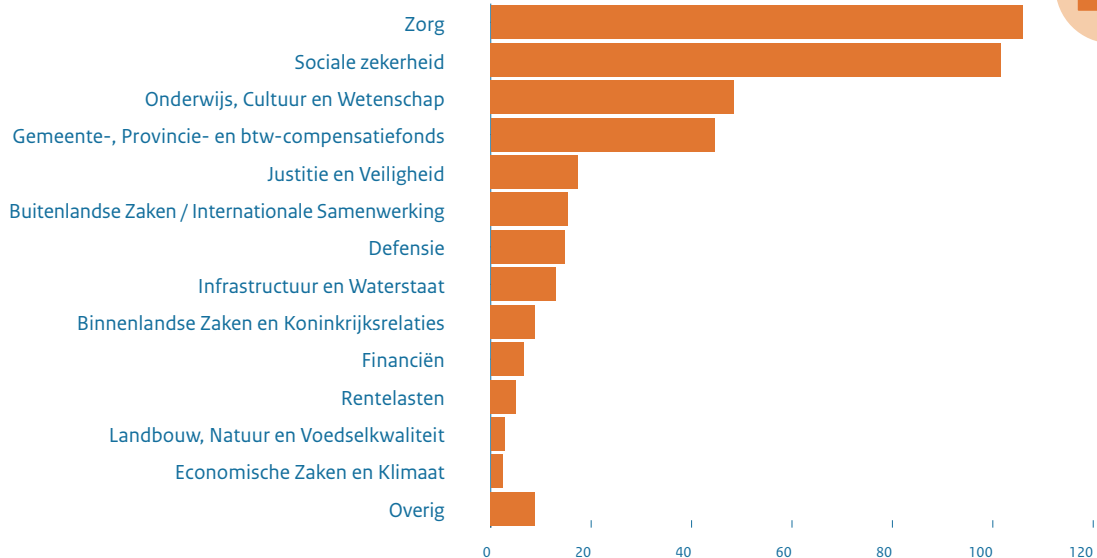
Vermogen

Uitgaven en inkomsten Rijksbegroting 2023

Uitgaven 395 miljard euro
Inkomsten 366,4 miljard euro

Uitgaven (miljard euro)

Inkomsten (miljard euro)

